

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 123 (1213) 1983 чылдың май 28, суббота 1925 чылда үлдөөлүттүңгө Өртүө 3 көп

ЧОННУҢ КАДЫКШЫЛЫ, ДЫШТАНЫЛГАЗЫ ДЭЭШ

Кижиниң кадык, чогадыкчы амыдыралын узадыры, оон ажилдаар шинэзини камгалаары — буян-ныг, чаагай сорулга. Ону чедип алыры-биле бистин чурттувуста социал-экономикалык хемчеглерин чыгындыр улам хөйү-биле боттандырып турар. СЭКП Төп Комитети, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС «Чонун санаторий-курорт эмнээшкинин, дыштанылганын улам ыкай экижидеринин болгаш профэвилелдеринин кадыкшылга четкилерин хөгжүдеринин талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалды эрткен чылдың августта хүдээп алганы оон көскү херечиниң болур.

Санаторий-курорт четкизин болгаш чонун дыштанылганын организастаарын экижидер талазы-биле бистин республикада база чамдык ажилдар кылдынган. 1982 чылда санаторийлерге, пансионаттарга 2538 кижи эмнедип, дыштанган. Оон иштинде «Чедер» курортунга — 547 кижи, «Уш-Белдирге» — 522 кижи дыштанып, кадык экижиткен. Дыштанылга бажынырынга, пансионаттарга 402, аян-чорук баазаларында 1482, санаторий-профилакторийлерге 1965 кижи, пионер лагерлеринде 11260 уруглар дыштанып, кадык экижидип алган.

«Тыва даг-дүгү», «Тыва кобальт» комбинаттарда ажилчылар дыштанып профилакторийлер ажилдап турар. «Каз-Хем» резрезинин санаторий-профилакторий эрткен чылдың декабрьдан эгелеп дыштаныкчыларын хүдээп ап эгелээ. Устүнде адаанымс доктаалга дүүштүр кадыкшылга четкизин калбаттып, оон материал-техникалык баазаны экижидер, аржаан сугларын ажылаарын чурумчулар, дыштанылга черлеринге эмнээшкинин, садыг, ачы-дуза чедирелгезин экижидер талазы-биле тускай хемчеглер ажилдап кылдынган.

Бистин республикада санаторий-курорт четкизинин хөгжүдүлгө болгаш ажилды чонун дыштанылганын организастаарын чогур негелдеге ам-даа дүүшпейн турарын демдеглээр анаар. Курорттар, дыштанылга бажыныры эвээш болгондан, бистин республика санаторий-курорт путёкалары-биле хандырттыгына кожа областтардан кулу болуп турар.

Бар курорттарда, дыштанылга черлеринде бой-дустун эмнээр факторлары чедип ажылатканын турар. Ында нийтинин чеменилгезин, ачы-дуза чедирелгезин организастааны кошокка. Дыштанылга черлеринге баш таарар, чурукка тирттырар дээн ышкаш мастерскаяларын ажилдарын Чонун амыдырал хандырылга министерствозу, «Чедер» курортунга магазин тургузарын Респотребсоюз хандырылган. «Уш-Белдир», «Чедер» курорттарже, «Дус-Хөл» профилакторийже, Чагытайда болгаш хоорай чанында пионер лагерлеринче почта, солун, сеткүүл чедирелгези хөй улаа үстүп келген.

«Дус-Хөл» профилакторийже чедип автооруктун байдалы кончук багай. Ук оруту экижидип кылырын төлөвилел-смета документациязын автоорук эргелели амга чедип белеткевези. «Уш-Белдирде» эмнелге корпусун доозуп, ажыгалга киирерин Тыва автотранспорт эргелели (начальниги В. А. Парушин) саадалып турар.

Чайгы үде чонун хөйү-биле барып турары «Шивилиги», «Улаатай», «Ажыг суг» аржаанынын райкүүсөөнүн, райпрофэвилел организастаарын талазындан кошокка хайгаарал турар. Аржааннар девискээрин боткалдырар, арга-ышты үрээр таварылгалар эвээш эвес. Дус-Хөлде байдал оон дээрдевес. Дыштаныкчылар автомашиналарын туралаан чарлерге тургузар, оон уламындан хөлдүн суу-даа, чоок кавызы-даа хирленип, боткалып турар. Ол талазы-биле хайгааралды Иштин херектер министрствозунун КАИ ажилдачылары четпес чорудуп келгенин айтыр анаар.

Кадыкшылга черлерин, аян-чорук баазаларын четкизин Тыва АССР-ге моон сонгаар калбаттыр дугайында Коммунисттик партиянын болгаш Совет чазактын ада сагыш салышканынын ачызында унын доктаалдарын, шийитилерин күвүлдесин амандаралга боттандырат дээш 13,7 миллион рубльдин 12 объектилеринин түдүүн чорудуп турар. Оон иштинде Кызылда гостиницанын бо беш чылда доозуп, ажыгалга киирерин көрдүнгөн болгаш 1985 чылда 300 оруннуг пансионат эмнелгени, «Азасты» алгыды тударын, «Уш-Белдирге» 300 олуттук столовая түдүүн эгелээрин планнап турар. Ол ышкаш Ак-Довурак, Чаа Шагаан-Арыг хоорайларга 100 оруннуг автокемпингини, Хадын хөлге 300 оруннуг турбаазаны тудары көрдүнүп турар. «Шивилиги» аржаанынга 200 оруннуг, доктаамал ажилдаар санаторийинин түдүүн 1987 чылда эгелээр. Планнатинган объектилерин түдүү доостурга, чонун санаторий-курорт эмнээшкинин, путёвка-биле хандырылганын экижидер органы бээри чугаажок.

Ынчалза-даа амгы үде бар, ажилдап турар курорттарын, профилакторийлерин болгаш өске-даа дыштанылга черлеринин ажилын организастаанында четпестер бар, чамдык министрстволар, ведомстволар боттарынын талазындан онаашкан ажилдарын өй-шаанда күвүлдес, үзүп турар. Ындыг чылдаганынын уламында дыштанылга черлеринде хандырылганын культуразы, ачы-дуза чедирелгези чогур негелдеге дүүшпейн турар. Профбөлүмүл болгаш хамаарышкан албан черлерин, организациялар чонун дыштанылганын таарымчалыг бүгү байдалды тургузары дээш хемчеглерин алыр укурлуг.

СЭКП ТК-НЫҢ ПОЛИТБЮ РОЗУНДА

СЭКП ТК-ның Политбюроу бодунун ээлчегин хуралын ССРЭ-ниң Аш-чөм программасынга дүүштүр мал чөм белоктары чорудуп бөөриниң болгаш ону бүүдүрүп үндүрер күчүлери тудуп тургузар дугайында айтырыгын чугаалажып көргөн.

Ол айтырыгын чугаалажып тура, мал ажилында быжыг чөм-суурну тургузарынын со-рулазын күвүлдесинге микро-биология үлөтүрүп, оон бүүдүрүп үндүрүп турар про-дукциязын улау укур-дузанын демдеглээр. Күрүн-нелин планын оонаалдарын күвүлдес, эртемнин болгаш техникалык чедирелгезин, күш-ажыктын организаста-арынын депшигелгези хевирле-рин бүүдүрүлгө шингээп талазы-биле ажил-херекчи эвес, түшпөй чорудат четпес негелдеп болуп дээш. Микро-биология үлөтүрүп кол эргелелин ажилын шүүм-чүлөө. Микро-биология үлө-түрүп бүүдүрүлгөлеринин тү-дүүн чорудуп турар, ол бүү-дүрүлгөлерин чиг-от-биле хан-дырып турар министрстволарын болгаш ведомстволарын ажилында улау четпес-тер бар.

СЭКП ТК-ның Политбюроу хүдээп алган доктаалды Микро-биология үлөтүрүп ажилын экижидерин, ол алып-биле холбошкан ажил-агы аппаратынын бүгү ае-поларынын ууртукчуларынын харысчалыгын бечире-рин талазы-биле хемчеглерин тодараткан.

Микро-биология үлөтүрүп хөгжүдөр талазы-биле оонаалдарын күвүлдесинге док-таалма контролду тургуза-рын, мал чөмине чугула не-мелдерин бүүдүрүлгө бол-гаш чорудуп бөөриниң план-

нарын ажыр күвүлдесинге күш-ажыктын коллективтерин мобилизастаар талазы-биле организастаар болгаш полити-тиг ажилын денелени бели-дерин эвилелешкен республи-каларын компартияларын Төп Комитеттеринге, партия крайкомарында болгаш об-комарында дааскан.

СЭКП ТК-ның Политбюроу оон соонда эвилелешкен рес-публикаларын нийти билит школаларында болгаш өске-даа өөрелде черлеринге орус тылды өөренип экижидер талазы-биле немелде хемчег-лер дугайында айтырыгын чугаалажып көргөн. Бистин чурттувуста ленинги национал политиканы чайгыш чокка боттандырганынын түнелди-не нийтелип амыдыралын бүгү азыралында интерна-ционалдыгдыла, аян-агы национал культуларын улау-десип байтчыдылгазы болгаш четкелтигизинин бо-луп турар. ССРЭ-ниң бүгү на-цияларынын болгаш биче улустарынын төрөөн дылдыр болгаш литературалары бүгү тала-биле, деп өргөлгэ хөг-жүп турар. Бодунун төрөөн дылын болгаш Совет Эви-лелин өске-даа улустары-нын дылаларын кырынга өөренип эрге совет хамааты-ларында хандырттыган. Оон-биле чергелештир амгы бай-далдарда, казан чурттуу эко-номиканы чангыс дай ажил-агы комплекси апарганда, националлар аразында хары-лаанын чөмсө кылдыр өкп түр-биле хүдээп алынганын орус тылын укур-дузанын улам улагып турар. Хамаа-тыларын чер-черден көп ту-рар чагааларында чөптү-би-ле демделеттигенин бугузар алырга, бодунун төрөөн дылы-биле чергелештир орус тылын

хостуг билер кылдыр өөренип алыр чорук хамааты бүүдү-гө эргежок чугула херектиг чүгүл болуп бар чыдар, ол болза бүгү нацияларын бол-гаш биче улустарын чок-шудажырынга, ССРЭ-ниң улустарынын найырамын бы-жылаарында, ада-чурттуу болгаш делегей культуразы-нын эртинелерин, эртем-тех-никтиг депшигелгези чедир-кинерин билит алырынга дузаалар.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвү-лелин бо айтыр талазы-биле хүдээп алган доктаалы-да эвилелешкен болгаш ав-тономнуг республикалардан кирген саналдарга дүүштүр национал республикаларын чогуна орус тылды өөренип байдалдарын чингидеринче, башкы кадрларын белеткээр калбаттырылганы болгаш эки-жеринче, оларын мергежилни бедиринче уланган болук хемчеглерин айткан. Өөр-елдегелдер, методиктер болгаш чечен чогаал номнары үндүрер талазы-биле, өөренип турар аныктарын орус тыл-ды шингээп алыр чүктүгү хандылар талазы-биле эи эки башкыларын, партия, совет органдарын, ний-нети ор-ганизацияларын дүрүкүл-гези калбаа-биле негелдесип немелде хемчеглер база көр-дүнгөн.

Чурттуу иштиги амыдыра-лынын өске-даа чамдык ай-тырыгын, ол ышкаш со-циалисттик күрүнелер-биле ка-ды ажилдажылыгын хандал-дырынын, тайбын болгаш улустар аразында аянлыг чо-корукту быжылаарынын чам-дык айтырыгын СЭКП ТК-ның Политбюроуна чу-гаалашкан.

ЫРАККЫ ЧӨӨН ЧҮКТҮҢ КЫЗЫЛ ТУКТУГ КЫЗЫГААР ОКРУГУ. Н. заставаның дайынчылары шериг аабанын тергин эки эртийрип турар. Кызыгаар аабанынң бәулүг мастери — дуржуагадыг, эрес-дизим, бедик билег-мергежпа-лит дайынчылар ипта озып турар. Сер-жант Ракс Зайнутдинов дайынчы техни-каны тергин эки шингээп алган. Кы-

зыгаар урекчизин тутканы дээн ол «ССРЭ-ниң күрүе кымыгарын камгала-рынга шыгарал дээр» деп медаль-биле шааннаткан. ЧУРУКТА: заставада хүннүң дежур-ныйм сержант Р. Зайнутдинов анямк дайынчыларга чагаалар үзеп тур.

СЭТА-ның фотохроника.

ЧАРЫШТЫ ОРГАНИЗАСТААРЫН ЭКИЖИДЕР

Он бирги беш чылдың үшкү, өзөк чымынын план-инг оонаалдарын чедирелгези боттандырынга күш-ажыктын салымшкын Чөөн-Хемчик районун ажил-инчилери кииршитер дээн күженишкенин ажилдап турар.

Дөрт айларын продукция сайгарар планын район бүү-дүрүлгө 107,9 хуу, а ап-ределин — 129 хуу күвүлдес. Чадааның хоюр-даш раз-резиниң дажыкылар бүүдүр-гө оонаалдын боттандыра-рынга бүүдүрүлгө коллектив-териниң мурунку оодурула чоруп турар. Чылдын баш-тайгы дөрт айларнда дажык-тар 85,7 муу тонна хоюр-дашты каалып, бүүдүрүлгө оонаалдын 104,5 хуу, а ап-редель аяа 17 муу тонна хо-муну каалып тил, планын 141,7 хуу боттандырган. Оон түнелде хоюр-даш раз-резиниң коллектив продукция сайгарар планын оонаалдын 122,9 хуу күвүлдес болгаш пландан ажыр 155 муу ру-блдин продукциянын сайгар-ган.

Районда мурунчыл кол-лективтерин бөөрү — үлөтүр комбинаттын ажилчылары, инженер-техниктиг ажилда-чылары болгаш албан-хаак-чылары бүүдүрүлгө чедир-кинеринг ажилдап турар. Ол бүүдүрүлгө май 4-ге чедир 190 муу рубльдин продукциянын сайгарып, дөрт айлар оонаал-дын 102,2 хуу күвүлдес. Тус-тус пехтердег пиломара, чаапылга пехтери социали-сттик чарыкка шыгарал тур-ар.

Пиломара пехтеринг ажил-чыларын продукция бүүдү-рерин көвүлдес, оон шымыр-ы экижидер дээш эки ажил-дагы, Ылчангаш пех дөрт ай-

бо үзөйниң денеленип ыш белектерин болгаш союру-рун 28,7 хуу көвүлдес.

Тараа хүдээп алыр бүү-дүрүлгө пунктуу продукция бүүдүрерип 100 хуу, сайгары-рын 102,9 хуу күвүлдес. Улөтүр продукциянын бүү-дүрүлгө оонаалдарын күвү-диринге саргап, хлеб завод-тары хоюр-дашкынын чоруп турар. Ажилчыларын, ин-женер-техниктиг ажилда-чыларын ортузунга масса-по-литиктиг ажилдар кошкан чоруп, социалисттик чары-ктын дөштүн бедирин чед-ип албайн турарын хараа-ны-биле ол коллективтер про-дукция бүүдүрерин чамдык хо-перлер-биле күвүлдес тура-даа, ону сайгарарын чыл эр-эинден бөр ай санында күв-үлдес. Продукция сайгар-дор айларын бүүдүрүлгө планын саргап август 98,7 хуу, хлеб завод 99,5 хуу бо-тандырып, продукция сай-гарылыгын эртен чылдын дөрт айларын денеленип бө-дөш чедирбөөр.

Чарык чылга чедир эвээш өй артып. Партия, профсо-юз, комсомол организаста-ры ажил-инчилерин орту-зунга масса-политиктиг, ор-ганизастыг ажилдарын күвүл-дери, Совет Тываның 40 чы-лынга утуктуур социалисттик чарыкты организастаарын экижидип, бүүдүрүлгө бол-гаш күш-ажыктын сагыла-румун быжыгалат тургаш, бүүдүрүлгө оонаалдарын чедир-кинеринг боттандыры-чыг уланган дөштүг ажил-дарын чорудар укурлуг.

М. СЕВЕН.

СЭКП Тыва обкомунда, республиканың Министрлер Чөвүлелинде

ТУДУГЛАРЫНЫҢ ТЕМПИЗИН ДҮРГЕДЕДИР

«СЭКП ТК-ның «Чуртталга бажынырынын болгаш социал-амыдырал объектилеринин тудууларынын планын күвүлдесин хандырат талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалын күвүлдесинге партия, совет болгаш ажил-агы органдарын сорулааларын дугайында доктаалды СЭКП обкомунун бюроу, республиканың Министрлер Чөвүлели хүдээп алган.

СЭКП Тыва обкомунун, рес-публиканың Министрлер Чөвү-лелиниң 1981 чылдың июль 1-де хүдээп алганы «Көзөгө чуртталга болгаш социал-культура объектилерин» тү-дүүн дүрүлдесин талазы-биле хемчеглер дугайында» база 1982 чылдың январь 18-те хү-дээп алганы «Кызыл хоорай-га чуртталга болгаш уруглар албан черлеринин тудуун дүр-гелесин талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалдарын рес-публиканың партия, совет бол-гаш ажил-агы органдары ба-гай эвес күвүлдес, чуртталга бажынырынын болгаш социал-амыдырал объектилеринин ту-дугларында ажилды элээн экижидер деп ук доктаалда демдеглээр.

Ынчалза-даа болза, чуртталга болгаш культура-амыдырал тудууларынын талазы-биле ажилын денелени ам-даа ча-выс болуп артышпал.

Чуртталга бажынырын, улус өөрелдештерин, культу-раын, кадык камгаладын, бүүдүрүлгө эвес өске-даа ажилдарын объектилерин ажыгалга киирер талазы-биле план доктаалма күвүлдесинге келген, ол сорулааларга чарыг-дары-биле көрдүнгөн капитал салымшкылар чедир шингээ-лтимей турар. Эртийн турар беш чылдын баштайгы ийи чы-лында чуртталга бажынырын тудууларга көрдүнгөн акша-хөл-регинин Көдээ ажил-агы ми-нистерствозу, чамдык чер-чер Советтери, «Тыва даг-дүгү» комбинат болгаш өске-даа чер-лер довуу-биле шингээлп ал-баз. Ол ушун дүрүлгө

ны белеткээрине болгаш ажилга турмуштарында, ту-дугу быжыг коллективтерин тургузарында улау четпестер бар деп, ук доктаалда шүүм-чүлөө.

Чуртталга-хамааты тудуу-гу планын турар үде чедир кылдырып турар чүгүл хөй. Чамдык министрстволар болгаш ведомстволар чурт-талга бажынырын тудуу-хем-чеге кызыл-даа чылдаган чок кызылчыл турар.

Уруглар албан черлеринин болгаш школаларын тудуу куу темпизин чоруп турар. 1981—82 чылдарыда ук объек-тилерин тудууларга көрдүнгөн акшадан 5,8 миллион рубльдин чедир шингээлп албаан. Оон-биле чергелештир эмнелдер болгаш поликлиникалар тудуу-лары куу темпизинг туттунуп турар.

Чуртталга болгаш культу-ра-амыдырал тудууларынын планын Кызыл хоорайын, Барыин-Хемчик, Кызыл, Чөөн-Хемчик, Тагын районнарын тудуу органдарынын чыл санында үзүп келген.

Чуртталга болгаш культу-ра-амыдырал тудууларга хоюр-лаашкы иштин боттандыры-дээн бирги ээлдеге көрүлгө тудуу организастаарынын ууртукчулары ээ-харымсала-га онаажыр аптаар, чүте дээр-ге ажилдын бо уластогун чүгү-лап көрөбөс чоруктар олза-бар. «Тыва тудуу», «Шагнар-тажир», «Тыва көдээ ту-дуг» трестер, «Тыва совхоз тудуу» каттыжышкын ийи чылда болгаш бо чылдын өй-кен дөрт айларында 64 муу дөрбөлөг метр чуртталга шө-лөи ажыгалга чедир киир-бөз.

Ажычаларынын күш-ажы-ктын организастаарында, объек-тилерин тудуу материалдары-биле хандырында, хандыр-

турар, оон уламындан чурт-талга болгаш хамааты туду-ларын темпизин бедире келген. «Тыва тудуу материал-дары» каттыжышкын эртен ийи чылдың дүрүлгө 7 ми-ллион кезек тудуу-ну чедир бербээ, оон бүүдүрүлгө рес-публиканың Чурт үлөтүрү-гүн министрствозу кызыл, муналарга хана болгаш шала муналарын эвээш көзү турар. «Тудуу кезектери» комбинат-тын, «Тыва көдээ тудуу» бол-гаш «Тыва суг-тудуу» трестер-нин делгем панельлиг бажы-кылар күчүгү оожум улагып турар. Керемзет-сай заводу багай ажилдап турар.

Чуртталга болгаш социал-хандырылга объектилеринин тудуун дүрүлдесин талазы-биле СЭКП обкомунун болгаш рес-публиканың Министрлер Чө-вүлелиниң доктаалдарын кү-вүлдес талазы-биле тудуу ор-ганизастаарын, тудуу индус-триязын болгаш тудуу ма-териалдарын үлөтүрүп тудуу-дугуларынын ажил-чо-руулазын СЭКП Кызыл хооройн, партия райкомнары, хоорайкүүсөөн, «Тыва даг-дүгү» тудуу эргелелин болгаш «Тыва көдээ» ком-бинаттың партокмары ко-шок башкарып турар дээрин ук доктаалда айткан. Чонун эрге-ажыгын дүүштүр үгөн

доктаалдарын чамдык партия, совет органдарын кошокка боттандырып турарын эгеш чок четпестер деп ылаа салган. СЭКП Кызыл хооройн, партия райкомнары, «Тыва даг-дүгү» тудуу эргелелин болгаш «Тыва көдээ» ком-бинаттың партокмары ко-шок башкарып турар дээрин ук доктаалда айткан. Чонун эрге-ажыгын дүүштүр үгөн

ааразыга үшкү черин элээн. Валентин Киселевтин ууртталга № 2 колонна-лык таски чодаачылары оролга киирер планын 101,3 хуу кү-вүлдес, бүүдүрүлгө шин-гээп Кызыл тугун алышпаан, 300 рубль түнүгү акша-биле шаапталган. Чолаачылар Виктор Гуса-ков, Виктор Орел, Ваадимир

дир болгаш тудуу-монтаж ажилдарын организастаары-ны мурунчыл технологияны шингээп алыр талазы-биле толарай хемчеглерин алыр укурлуг деп ук доктаалда оонап айткан. Чуртталга-хамааты тудууларын материал-техниктиг курамылар-биле бирги ээлдеге хандырат. Ту-дуг бригадаларын ажил чок турар чоруп боттандыра, план күвүлдесин ай санында чедип алыр, тудуун чогур хуусаа-зында ажилдага дузаар.

Чуртталга бажынырын бол-гаш уруглар албан черлерин хуусаадан эрте ажилдага кииргени, а ол ышкаш тудуу-жу быжыг коллективтерин тургусканы болгаш турмуш-тарынын дээш тудуу индустрия-нын, үлөтүр тудуу материал-дарынын бүүдүрүлгөлеринге шапал кылдыр квартираларын болгаш уруглар албан чер-леринге орунуларын бөөри СЭКП Кызыл хооройн, партия райкомнары, хоорайкүүсөөн, «Тыва даг-дүгү» тудуу эргелелин, «Тыва көдээ» комбинаттарынын, чамдык ми-нистерстволарын болгаш ведомстволарын тудуу ор-ганизастаары-биле кады кыл-ыр укурлуг чүгүлери ук доктаал-база тодараткан.

Республиканың Күрүлгө-нүн, Күртүдүүнүн, хоорайкүүсөөнүн, чамдык ми-нистерстволарын болгаш ведомстволарын тудуу ор-ганизастаары-биле кады кыл-ыр укурлуг чүгүлери ук доктаал-база тодараткан.

В. КАРА-САД.

Түмөкчүлүк республикада бийликтече

ЧАГААЛАРНЫ, БИЛДИРИШКИННЕРНИ ЧОГУУР ҮЕЗИНДЕ САЙГАРАР

СЭКП ТК-ның 1980 чылда хүлээн алган «СЭКП-нин XXVI съездинин шийтирелерине дүүштүр ажыл-чоннарын чагаалары болгаш саналдары-биле ажыл-чоннары улам ийижирилгелер талазы-биле кемчелер дутаа-ында» доктаалы болгаш СЭКП Тыва обкомунун IX пленумунун оо талазы-биле доктаалын хүсэдиригге моюн сонгаары сорулгалар дугайында айтырымы Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунун болгаш «Спубанканын Министрлер Чөвүдесинин хуралына» чугаалашкан.

Ук айтырым талазы-биле илеткесди Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы М. К. Мендүме кылган.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүдесинин Даргазы Илбирт Оралакчымыс М. Е. Абрамов хуралды даргадан болгаш түңгөс өс чугаалаан.

«Кижил дутааында салгыч салымшкын, оо күш-ажылдың болгаш амдырал байддаларының дутааында, оо угаан-бозал сыйзыралының дутааында айтырым партунун программанын чугаала чүдү бо-луп артар» деп, СЭКП ТК-нин Чингис секретары эш Ю. В. Андронов СЭКП ТК-нин ноябрь (1982 ч.) Плену-мунга чугаалаан деп, илеткес-чиге тегедемедеген.

Бистин журтувуста масса-ларын эи илестерип чоруу, ийитилелдин ажыл-херекте-ринге, күрүени эргелеп баш-караарына оларын кижилге-ли чер-чере болгаш төр ор-ганнары, солуннар болгаш журналдар редакцияларыче бижээ чагааларына, бүү-дүргелерин болгаш бий-иити амдыралының ийи-бүрү адыралында холбоштор киир-ген саналдарында эи талазы-биле илерет турар.

Бо талазы-биле ажыл пар-тияны XXVI съездинин бедик негеделерине-биле ам-даа долузу-биле дүүшөй турар дээрзин СЭКП Төө Комитети өөренип көргөш, ажылчы чо-варнын чагааларында, амды-ларынча ууртукчуларынча хамаарыштыр үстүндө доктаа-ды хүлээн алган. Бо чылда-ды марта СЭКП Тыва обком-унун IX пленумунга бо талазы-биле принципалдык болгаш ажыл-херекти чугаа болган. Анаа республиканын партия, совет болгаш ажил-агый ор-ганнарының хамааттыларын билдирешкинерин, комунал-дык көөр баш оларын хуу-да айтырым талазы-биле хү-лээ алыр талазы-биле айты-рыгын чугаалаган. Комунал-дарын көөтүнү, хүлээ алышкынын ортаңастаарын-нын талазы-биле республи-канын партия болгаш күрү-не аппаратының бүгү эконо-мунда ууртукчуларынча ха-маарыштыр үстүндө тургас-тан, ажылчы чоннарын чагаа-лында, билдирешкинеринде салгычтар айтырыгларын ший-тирлээрге эргелерин, чедир көрбөс, бүү барымдаалар болгаш бюрократия эрге-ду-жаалдык кижилерге шыгымы кемчег хүлээрин аңаа айт-кан.

Республиканын совет бол-

гаш ажыл-агый органнарында бо талазы-биле ажил элээн кижилер. Ажилчы чоннарын чагаалары, дилелери болгаш билдирешкинери-биле хол-бошкан айтырыгын Советтер-нин күүсөөн хуралдарында болгаш сессияларда, министр-стволарын, эргелелерин коллегияларында доктаа-мал чугаалаган келген. Дыка хей министрстволарда болгаш эр-гелелерде хамааттыларын ас болгаш бижиле-биле киирген дилелеринге, саналдарына анализ кылдыр тускый комис-сияларын тургускан.

Күш-ажылчы коллективтер дутааында Хоойлуну чугаала-жыл турган үеде бүүдүргел-дерден, албан черлеринден болгаш организациялардан 450 ажыл саналдар, эдилелер киирген.

Ындыг-даа болза чамдык эрге-дужаалдык кижилер ча-гаалары болгаш билдирешки-нерге чогуур кичээтпей салбайн турар деп, илеткес-чиге оо-ла комуналдык азы дилелги хамааттылар ийи-га уаа бижип, үстүкү органнар-же киирер ужура таваржыл-турар. Чижээ, 1982 чылда улус депутаттарының Кызыл хоорай Советинин күүсөөнүчө киирген чагааларын чээрби хуузу үстүкү партия болгаш совет органнарында чамдыштыр киирген. 101 чагаа харым-ны хоойду бугулар доктаатыгын хуусанын хажылдып берген.

Харылаанын бүүдүргел-техниктер эргелелерин адыр-ларында ажылчыга хамаа-рыштыр комуналдар эвээш эвээс деп, М. К. Мендүме айт-кан. Ук эргелелден толугайы харым албанында дыка хей дайын ийитилел, азыр кижилер кватираларга телефон тургузуп бээрин Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунун Министрлер Чөвү-десинин адал туралар, Тел-ефон аппаратының бижил-септен бээрин дилелерге, азы мурунда азыраа сөзүгө ээ болурда, шак-те чылдыр чо-руктар эвээш эвээс. Чамдык хамааттыларын комуналда-рын 60-70 хонуктар дургуну-да көрүп кээр чүдүлөр бар.

Хамааттыларын чагааларын, билдирешкинерин болгаш а-жылчыларын дутааында дыка хей комуналдар Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунга, Министрлер Чөвү-десинге, солуннар редакция-ларынга киирер турар. Бо чылдын эрткен деги айнала «Шы» болгаш «Тувинская правда» солуннарын редакциялары пасажир аргыштырылганын-да чептестер дутааында үжөн ажыл чагаалар алган. Ындыг үстүндө амдылар Кызыл хоор-куссоме база киирер турар. А хоорайнын пасажир АТБ-зинге чүгө аяг чараа келген. Бо чиптектөр чүпү көргүзүп турарыл дээрге, бар чептес-терин бүүдүргелерин ууртукчу-лары боттары чалыптайн, то-дартып шийтир үндүрбейн ту-рарында хамааттылар үстүкү органнарже бижирер ужура таваржыл турары ол.

Автобус парктарының бай-далының куду денелдин, кол-лективтерге кижилерде ажы-лының кошкан чоруу — пасса-жирлер аргыштырылганын чептестерин болдуруп турар.

Хамааттыларын хууа айты-рыг талазы-биле хүлээп алы-рынын канчаар боттанып ту-рарына Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы доктааган. Хууа айтырыг талазы-биле хүлээп алышкын дээрге, ууртукчу-кыжын хуу херээ эвээс бо-лур. Чонун хүлээп алырынын чүрүмнү хоойлу бугулар көр-гөш. Ындыг-даа, оларын хууа алырын чогуур негеделер бугу-гаар организацияларын дээш эр-харымсалга күрүне органнары-нын, бүүдүргелеринин, албан черлеринин ууртукчуларына оонажыл турар. Хүлээп алышкынын чурттагыч чоңга элтиг үеде чорулар ужурулуг. Ындыг-даа, адырларын хүнерин анаа ажылдар херек.

1982 чылдын дургунуна республиканын министрстволарынын, куркомитеттеринин, ведомстволарын ууртукчу-лары ийн муң херэ хамаатты-ны хүлээп алган. Оон аңгыда ды-ка хей ууртукчулар сургак-чаллап чораан үезинде күш-ажылчы коллективтерини те-лестеринин, чурттагыч чон-биле чер-чере ужуражыл, ха-мааттыларын хууа айтыры-ларын багыт эвээс шийтирлеп турар. Хууа айтырым талазы-биле хүлээп алышкынын чедимчел чоруулар турар эрге-дужаалдык кижилер эвээш эвээс дээрин илеткесчиге дем-дегээш.

Ындыг-даа болза, хууа ай-тырым талазы-биле хүлээп алышкынын кошкан чоруулар турар черлер база эвээш эвээс. Чамдык бүүдүргелерде, албан черлеринде болгаш организа-цияларда хууа айтырыг та-лазы-биле хүлээп алышкын шактары айткан-даа болза, оо-че болгаш салгыттымыс чоруулар бар. Ындыг черле-ринде чижээ Чонун амды-рал хандырылга министрстволу-нун салбырларын, Салыг министрстволу илеткесчиге айткан.

Хамааттыларын чагааларын, билдирешкинерин болгаш комуналдарын канчаар ший-тирлеп турарын база хууа айтырыглыг келген хамаатты-ларын хүлээп ал турар чүрү-муну дутааында республиканын социал хандырылга минис-три Н. Л. Кичуң, салыг минис-тринин оралакчысы Д. Н. Сат, транспорт эргелелерин палаткалы В. А. Парулин, Енисей парокхостовуна Кы-зылда район эргелелерини палаткалы О. В. Петров, харыл-аанын бүүдүргелеринин эргелелерин кол ийижерлер Ю. Б. Чоксом, Чонун амды-рал хандырылга министрстволу-нун кол ийижерлер Н. Ф. Сатникова ола чугаалашпалар.

Д. ЧЫДЫМ.

САЛДАР ДААП ТУРАР ЧЕРДЕ

Ырбаннның ыяш белеткенчилери 85 муң кубометр туудуг ыяшын салдар кылдыр дээрлар. Бо берге болгаш харымсалгалыг ажылды Николой Петрович Ширининин салчылар бригадасы күүсөдип турар. Бригадир боду Ырбан участогунда он чыл ажилдап турар. Тус черниң ыяш сал-дары байддаларын, адырларын «ажы-чанчын», дагынган салдарның эскит чок болурун негээр Улуг-Хемниң ширини аажызын бригадир эки билер. Суг оруу 260 хире километр. Ол ак-көк орунка сыын черлер, саарылар болгаш ужалар-да таваржыр. Эң-не айылдыг чер негээде-ле Хүт утары болуп турар.

Николой Ширининин бригадасының даап турар салын чуруктан көрүп турар силер. Суг-биле ону бадары кылдыр белеткээрде беш чүс куб метр туудуг ыяшын кириштер даар апаар. Бир салды белеткээринге бригадага ийн хүн бээр.

Сал даары амыр эвээс ажил. Кижил бүүрү «тыртпа-шиш-биле билдиг ажилдаар ужурулуг. Кандыг-нандыг чуду-тарны шийип алырын, канчаар зайлап алырын, кан трас-биле канчаар туудуштарын кижил бүүрү билер хүлээп-ле-лит. Ырбаннның ыяш белеткенчилерин агаар каш чаңап турар. Ылаңгыя амгы үеде. Соон шуурганнар-даа, сугур чаштар-даа болулар. Хүннүң-не бир-ийи салды белеткээр турарын толугайы график оларга хуураштыр турар.

Ол бригадиста тракторист Алексей Верещагин уран төрөп-чилекчи деп алдарнаан. Чудуктарын шийлээш, адырныкы че-дирип, сугже чууп киирер талазы-биле улуг ажилды ол күүсөдип турар. Алексей Дмитриевич (чурунта) бодунуң ма-шиназын канымг эдилеп турар. Бугу бригаданың ажилын-га азы мы бир кижийиң ажилыга ол чогуур үезинде ду-залажы каап турар.

Ырбаннның сал даакчылары күженишкенин ажил-иш-биле чурттап турар. Хүннүң-не моон Кызылче туудуг ыяшын саарадыл бадарып турар, ол ыяш республиканың туудугу-ларына кончуг хөрөнтиг.

Сөзү Ю. ГУРЬЛЕВТУУ.

Н. ЛОПАТИННИН ФОТОЗУ.

ДЕТКИР-ДИР МЕН

Бо чылдын апрель 9-та үң-гө «Шы» союгуна О. Бо-раштын «Деткир-дир мен» херек» деп чүдүп чомчаан. Оо утка-шыярың болан оорамыга, дыка хей чүдү-дерин тодардып бижээ бо-ду, ону деткир тур мен. Ын-да бистин эдилеп чораан эр-херекселеривин чылды бар чыгарып, харын-даа шуут көзүлөй барып тура-рын тодарай бижээ болду.

Бистин Моңгуш-Тайга ра-йонун «Мөгөн-Бүрө» совхозу Тыванын эи-не ырак кы-дыг-кызыгаары, тайга, талды аразында, орук-чирк берге черде туруп турар мал ажил-дык совхоз болгай. Бистин малчынарымыс күрүне муру-нунга күсөдир ууртукчу планын оонадаларын чо-гуур ой-шалаа күсөдип келгенер. Малдын баш са-нын өстүрерин планын ку-дугу аайы-биле чыл санынча баа алып күсөдип турар. Малчылар шалың-телевизор боттарына четчир кылдыр ай турар.

О. Бораштын бижил турары кыпчал, бистин малчы-нарга өгө мыйжы, тоона, таал-га, өңүш шийки дегир-херекселерин: аптар, үлүгүр чедилерин турар. Бо херек-селерин кылдыр алып дээр-ге бистин совхозта уран-ше-вер кижилер чок, кичиңган бо чүдүлөр малчынарга чок. Шаянда бистин совхозка өгө мыйжы чазар Норбу Ир-гит, Сөвек Салчак, Казакпай

ЫЯШ ОЛУРТУЛГАЗЫ

Улуг-Хем районунун мыйш ажил-агый чаш мыйштар та-рык олуртуктамыс эгелден. Арыг-Узү болгаш Ак-Тургу салбырларында 80-80 гектар шөлдерде янзы-бүрү мыйштар олуруп, ол ажилы шал-ымкын чоруудуп турар.

К. КОМБУ.

ДАУЗА

Бай-Тал ортукмаш шоланын үстүкү кластарының өр-рөкшөлөрү совхозтун мал-чынарына дузалыжыл, хой

ОДААР ЫЯШ БЕЛЕТКЕЛИ

«Бай-Тал» совхозтун ажил-ишчилер ортукмаш шоланын одаар мыйжы белеткелер. Шефтер ол хүн кызымак ажилдап тургаш, 128 кубометр мыйжы х и-ролоп, чараш, тур-гускан. Ыяш белеткелерге К. Зов, О. Наттин, Т. Чабан-оол, К. Доржу, К. Пугачев олар эң кызымак ажилда-нар.

Х. КАРА-ООЛ.

ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНДА

ШАҢНАНЫ ШЫН БЕ?

Планын оонадаларын амыр күсөтсе-даа, «Иаше-нин» СЭР-иниң 50 чылы ат-тыг трактор заводу катты-жышкынын механика де-гиден станокшынтер брига-дасы муруналарың оду-руунга кийреп барган.

Айнык түнелди үндүрүп кээр бестин ол коллектив-шиналга кийреп. А болон көөргө, ол бригадиста шалы-кысыр, өскелерининден дээр-даа кире.

Администрацияның, пар-тия болгаш профсоюз ор-ганнарының коллегия-ринден тургустууга пех ко-миссияны ол бүгүнү хынал, нарыштын түнелди үндүрүп көөргө, В. Горелскинин бригадасы материалдыг ша-наа адыр арта чок болган. Оон кол чылдагыны — кол-лективтин дең-дески ажилда-лайн турарында: кезектерин кол кезип айнык үшкү он хонунда бүүдүрүп үндүргөн болуп турар. Ол чорук эл-чор пехтин ажилында берге-дешкинерин таварыштыр-ган. А шаңнады — В. Кото-ровтун бригадасына ты-рыскан. Айнык эгелде ол бригадиста белеткээр кезектерин чогуур хуусаадан орайталы ала-даа, планын оонадаларын күсөдиптер кылдыр ажилды ийчар организ-мал болгаш энтээр ужурулуг кезектерин чогуур үезинде кылдып четтирген.

Шаңнап-мактарының ол системаын бүүдүргөдө чоон-та чаа ийчар эде тургускан. Айнык бүүдүргө планын

А. ЗАКОВЯШИН, СЭТА-нын корр.

ЭҢ ХӨЙ ХУРАГАН ӨСТҮРГЕН

Намбар-оол Хенче-Каревич Моңгуш — Ывур районда «Комуналист орук» совхозтун хөөчү малчынарының бирээш. Оон эки күш-ажылчы чазак Ленин, Октябрь Революция орденер-биле үнелен. Хоочун хойжуну мергезилеп ал оон уруу Күзүмэма Моңгуш салган алган. Ол баа муруначыларын санынча киирп, социалист чырыштарга хоочу-нарын бестин тийлел турар апарган. Эрткен чылдан чүе хойга оонаштыр эи хөй хураган алган малчынымыс баа ол. Бо чы-лын түстө-не 106 баллы доруктурган. Ук малчынын чүрүп республиканын Хүн-дүлө салбырларын көрүп болур.

Бистин совхозта Иргит Чозар, Базыр-оол Сөвек-оол, Валентин Моңгуш, Моңгуш

У-Д. ИРГИТ.

Кызыл-оол болгаш өске-даа малчынар кышты хур алып, багай эвээс көргүдү-лерин чедип алган. Сакмачылар Донгак Алайбан, Светлана Аржай-оол, Моңгуш Мугузаак, Марина Сат олар малчынарга уругу дузаны чедиргенер. Мыйдыг мур-накчылар совхозта Шойлак Сандынын ууртуктан хойжу бригаданын ам-даа бар.

Хойжу бригадда 18 кодан хой бар, оон 15 коданы төрүт. Төрөш додатын, хат-шуургангы-даа болза, хорамча эвээш. Бо дээрге муруначыларын кызымак ажи-лынды ачмыдыр.

К. МОҢГУШ

РСДРП-НИНГ II СЪЕЗДИНИНГ 80 ЧЫЛЫНГА

КЫЙГЫ ҮНГЕН СООН ДАРЫЙ...

«Кировский завод» катты-жышкынын коммунистери ИДРП-иниң II съездининиң чийлэйн бо беш чылдыг үш чурткы — дөрт чыл даала-ларын бо чылды күсөдиптер дилемдегээр деп ший-тирлээш. Партияның II съез-дининг 80 чылы Ленинград-тыг трактор туудукчуларына ийн дашыр байылар: оон ажилы чорун турар үннер-де заводка болшевиктер ор-ганизацияны тургустунган. Эрткен чылдарда путиловчу-ларын чачыс эвээс салгыи солушкан, олар тус бүүрүгү СЭКП-иниң төөгүгүнө, чурт-тун төөгүгүнө утундурус арынаары киир бижээш.

Эрткен чүс чылдыг тоң-чүдүлө-ле, Путилов заводу революшюналар дарган-дарган чөр апарган. Манай, Нарва заводының ийи-малы, баштайгы марксисти бол-гунмер тургустунган, Манай ажилчылар хуралдарына В. И. Ленин чачыс эвээс улаа чүе чугаалан турган. Путиловчуларын стачка-ларын болгаш чысааларын ви-тер протестеринин ботта-рынын хосталгазы дээш де-мисиялык эгези болган.

«Кийги үнген соон дарый-ла үнүптер бис!» — Октябрь тура халымшының ший-тир-лери хунеринде Петро-градтын болшевиктер ком-мунист «революшюнын» бү-гү-ле организация чүкү-би-ле, бичил-даа саадалык чокка, шаап халлаашкыч-кыжы дөң кийгириңиң пу-тиловчулар ийчар харым-лаа. Нарва заводының

ажылчы отрядтары Кышкы орунду штурмнарына ки-ришкен. Нева кежир кову-ругтарын, революшюнныг штурмы Смольнины камгалап турган.

Кийги үнген соон дарый... Бо сөстөр заводтук комму-нистерин доктаамак деви-зи апарган. Кийги үнген соон дарый, олар хамааты дайынның фронттарына айттылар, чээрби беш муң-чулар болуп чуртка тарап ажилдап, көдөргө социалист чартылгаларын кылды тур-ганаар.

1924 чылдың мый бээрде байырал чысаалыга Ору-душ билиш ийн совет трактор — «форазон» — путиловчулар эрткенден бээр барык-ла алы-ды он чылдар эрте берген. Чысаалчыларын аразыга ол машиналарын кылган ки-жилерин бирээш Александр Коваленко баа чорал. Ол заводка 15 харыг болушкан келген, чартык чүе чыл улаа чүе чугаалан турган. Манай партияга кирген коммуни-стер-биле калы ол манай Илья-чинин ол муң трактор дута-аында күсөдип амыдыралга боттандырды турган. Ала-чурттуг Улуг дайны эгелээ-ринге чедир завод 125 муң машинаны үндүрүп четтигип-кен.

Ол чыдар дутааында сак-тымшкын кылдыр катты-жышкынын музейинде Ле-нин орден кадалгалымын чыдар, ол дөргө коммунист А. Коваленконун шалымч күт-ажылы дөң шаңнааңы хавылазы-дыр. А оң чачып-тап тургузар дутааында пар-тияны кийгириңиң киро-вушларың харымзы ол болган.

Оон соонда оон-даа нарын сорууга тургустунган: дугу-луг улуг күчүлүг тракторну чогадыр болгаш кылды эгел-дээр. Заводтук чартылгалы-кы темпизин дүргөдип, келер үнел машинанынча төлөвилелин кылдырың хуу-сааларын кызылар — ийчар-дагы партия хуралдарында хүн айтырмаларын ийи-диг турган. Партияны болгаш казактың харымсалгалыг даалгалын хуусаадан эрте боттандыр деп коммуни-стерин кийгириңиң бүтү ки-ровулар деген. Ол келер-гей кыска хуусаада — бир чыл ажыл үе иштинде күс-сеттинген-даа. Амгы үеде бү-гү чуртта билдирер «Киро-вен» ийчар чогааттыгын.

Ийчар, адал чылдарын эгелде, К. Коваленко бүү-дүргелериниң техника талазы-биле эде дегириниң кийи-п, хошу чурттенерин бүүдүрүп үндүрер чаа станоктары болгаш дегирлерин элтеп турган. Ам ол станоктарын бирээнде, ачаның чачы-ла, оон огу, анык комму-нист, каттыжышкынын паркомунуң кежигүнү Алек-сандр Коваленко ажилдап турар. Оон күш-ажыл деге-ринде, кырган адалынч ба-за ачаның дегирлеринде биле дөмөй, чүгө чачыс ба-жылма бар — «Кировский за-вод» каттыжышкынын ажилчыны.

Олар, путиловчу-кировчу-

А. РАЧКО, СЭТА-нын корр.

ИДЕГЕЛДИГ КАМГАЛАЛДА

Социалисттик Ада-чурттуу кызыгааржы дүй, хүндөй кызыгааржы турар поганя фу-рыгааржы дайынчыларын — кызыгааржыларын байыр-лады бистин чуртууе богу дегенде турар.

Улут Ойторбой тиле-гейини баштайгы хүн-риден-не Советтерин анык республикасы уузна-ры дайынчылар ардажы-турган. Олар боттары-агенттерин, шийишкенин озымгаар чогуунда район-парке салып келген. Идиг шургуушунга удуу совет кызыгааржылар иде-дег болгаш дидим демесе-жип, кызыгааржы дайынчы-ларын кайтамчык эки шы-нары, Төрөн чуртууга кы-зыгаар чок бердигенин көр-гүскөн.

Ада-чурттуу Улут дай-нынчын баштайгы хүн-риден-дег ателдеш, кызыгааржы дайынчылар чуртка, чоңа бердигенин, беким бил-мергеелдигин көргүскөн. «Правданын» бир дугаары-да: «Лайын-биле сегир-жип алышкыга дайынчы-лар-ымыгааржылар арзы-ларлар дег эрес-дидим ту-дускай...» деп бижээп, Кызыгааржыларын эрес-дидим чорууу Төрөн чурт-бедим-биле тилежээп, 450 аякы кызыгааржы дайын-чыларын Совет Эвилели-ниң Маадыры болгаш 13 муң аякы кичи өрдөмөр болгаш медалдар-биле шапчатай.

Адаларын, акаларын дай-нынчы чачыгарын амыг хүнүн дайынчыларын тиле-ти уламчылашкыга. Деле-гей байдалын чылгачын турары амыг үдө күнүн кызыгааржылар идегелдиг кам-галаар даш кызыгааржылар боттарынын байыралынын 65 чыл оң политиктиг бол-гаш дайынчы беким белет-кел-биле уткуу турар. Бис-тин II, заставала дайынчы беким турушту бижылгаш, кызыгааржынын билг-мер-гежия донтаамал бекимин турар оорелдигин тергип-турар ателдеш эрес. Чижээлээр, С. Сервант А. Гетманов, С. Биснов, К. Непомнящий, А. Поляков болгаш оо-даа ос-келерин адап болур. Олар

кызыгаар шеринин 65 чы-лаын байыралыга турса-каткай социалисттик чарыш-тыгы бүгү негеделерин че-дикшиктин күссөдү, өөре-диге, дайынчы сагыла-чурумга беким түндөлдөрү болганар.

Кызыгааржы идегелдиг ба-за, серемчилдиг камгала-ны даш, комсомол органи-зациянын, хөй-ияти ажи-зылга идегелдиг даш дэ-релерин дэрезин «Кызы-гаар шеринин тергенин» хөрөк демдөй J-II чегре-зи-биле шапчатай.

Кызыгааржы бидилгит камгалаар дэрге-ле кызы-гааржынын сагыза чогуур дүрүмнүн ийик сагып тур-гаш, мергеилдиг донтаамал бекимин деп чүвени бистин кызыгааржыларын эки би-лир. Ол бүгү хүн бүрдө эр-ти турар чижээлээр, шал-ге дайынчы белеткелдиг оорелдигинден чоорту мооншодип келир. Кызыгаар-жы күш-култура болгаш спорт-биле бижып найрал-дыг болур. Кызыгаар үрөк-эни чамдыкта каш-каш кил-о-

метрге чадаг маңаажып чо-рааш сүрү турар болганда ажи-буру кемчээле маңа-ажыга чачыгары эргежөө-чүгү. Өөредилгенин бо бер-диге болгаш дарын кевир-диге дайынчылар кызым-а, шыдамын танчыгып турар.

Бир чижек, кызыгаар үрө-эни ийи ийилдөө дугайында медрэ келген. Истекчи бо-дуну дораан чоруткан. Ол со-ставка Оспов, Козловских, Медведев, Бабинов олар чо-раак. Дайынчы 12 хуну ки-лометрге ызырты сүргөш ту-дуп ап, олар берге шыгал-дын эртенер.

Кызыгааржыга идея-поли-тиктин дадыгышкын чугу-ла, Кызыгааржы — ол дэ-рге идеологтук дайынчы. Да-йынчыларын идеологтук политиктиг бекиминде, «Уе», «Делегей панорамы» даш чижектиг теледамчыдылалар улут ролюу ойнап турар.

1982 чылда үндүргөн Күрү-ме кызыгааржы камгалаарын бижыкка дугайында чаш хообуу б. и. дүй, хүн чок ажиылыска чамдык чаш уг-

шынгы берген. Бистин беким харымсал-галыг ажиылыска чуртта-чылыг тоонку суураарынч-нын билгит школаларынч пионерлер, комсомолчулар дузалажып турар. Олар «Кызыгааржынын анык өн-ү» болгумнерин кесипте-нери. Чижээ, суур школ-ада К. Очур, Д. Тюлюш, Н. Сат, В. Ооржак олар кы-зыгааржынын анык өнүк-тери, идегелдиг эресейлер.

Ол-ла суураарынч чурт-танчы чоңу-биле база өөре-ниччилер-биле жура-жыгыны организастан, лек-ция-беседаны бистин идеол-гия ажиылаачылары органи-застан, эрттирип турар. Кы-зыгаар чогуунда болганда оларга серемчилд бистен дулак чок турар ужуруг.

Күрүме кызыгааржы кайла-ла шөйлүп чорутканын тайга-сында, ээни-аргада бе, хоу-шадла, агым кемде бе, ол идегелдиг камгалаала.

Н. ГОНЧАРОВ, лейтенант, политиктиг кезек талазы-биле застава началь-нигинч оралакчы.

ЧУРУКТА: Ада-чурттуу Улут дайынчы киржикчи, кы-зыгаар кезинин чоочуну, кулаарыда 2 рангын камгалаар Александр Артёмовтун анык матростар-биле дайынчы алдар музенин бир залында турары. О. ЛИТВИННИН фотоу. СЭТА-нын фотохроникасы.

С. ФЕОКТИСТОВТУН «Кызыгааржы» деп гравюразы.

Кызыгааржы амыдыралындан

«ИЗВЕСТИЯНЫН» ВЫМПЕЛИ

Бракки Чөөн чүктүн Кызыл тутуг кызыгаар округун «Из-вестия» солун каш чыл улаш-тыр шөфке ап турар. ССРЭ-нин күрүн кызыгааржы карак огу дег камгалаар албанга беким көргүзүлгөн, дайынчы чедикшиктин чедип ап тур-рар кезектеге вымпелдер тил-сыын редакция шиптирлээр.

Ол шаңдал, майкалга бо хүн-риде Михаил Павленко атыг застава төлөтпөй болган. Кызыгааржы М. Павленко иракмы 1930 чылда албан хү-дээлдерин эрттирип тургаш, кызыгаар эртер соруга сал-ган дөрт контрбандит-биле даш эрес сегиржип алышкы-га эрес-дидимин көргүзүп, дээрбечилерин чурттуу кызы-гааржыдан эрттирбөөн.

Эрес-дидим кызыгааржынын адым эдилеп заставанын дай-нынчын коллективин элөө каш чыл улаштыр социалисттик ча-рыштын тилекчи болуп кел-ген.

Бодунун хүндөй вымпелди болгаш совет чогаалчыларын чогаалдарында тургустунган библиотекажыгышты «Изве-стия» солун Михаил Павленко атыг застава үш удаа ты-высканы бо.

В. ЗАХАРОВ, майор.

МААДЫРНЫН ТУРАСКААЛЫ

1940 чылдын январьда дай-ын-биле деп эрес демиселе амы-тындында чарылап чан-гыс чер чурттуу Совет Эви-линин Маадыры Александр Васильевич Спекос дугайында чырыктыгы сактышкынын Бийиктин чурттакчылар чур-ректинин ханында каа-далап чоруур. Армияге кел-диртиринч мурунда оон то-кар бооп ажиллап турганы «Союзсельхозтехника» заво-дун бажынынч баарыла кы-зыгааржы маадырга турса-каалды тургускан.

А заводтун генинде Спекос-тун токар станогу хумагалыг каадалаала. Маада анык ажиылаачыларын ажилда хүлөп алырынч байыралады буу-ла-лы болгаш партияжы, ком-сомолчу билеттерин байралап байдалыга тыпсыр чачыл болган.

Бир ындыг байыралада тоолуругу кызыгааржынын уг-базы — Е. В. Спекоса ааллап келген. Ол база бо заводтун күш-ажыл чоочуну. Дайын муруну чарынын чыдарында

САКТЫ БЭЭР МЕН

Шериг албанынче 1981 чыл-да Воронеж областан келдир-кен мен. Кызыгааржы бо-ланынчын баштайгы хүн-риден-дег ажиылыска чуртта-чылыг тоонку суураарынч-нын билгит школаларынч пионерлер, комсомолчулар дузалажып турар. Олар «Кызыгааржынын анык өн-ү» болгумнерин кесипте-нери. Чижээ, суур школ-ада К. Очур, Д. Тюлюш, Н. Сат, В. Ооржак олар кы-зыгааржынын анык өнүк-тери, идегелдиг эресейлер.

Ол-ла суураарынч чурт-танчы чоңу-биле база өөре-ниччилер-биле жура-жыгыны организастан, лек-ция-беседаны бистин идеол-гия ажиылаачылары органи-застан, эрттирип турар. Кы-зыгаар чогуунда болганда оларга серемчилд бистен дулак чок турар ужуруг.

Күрүме кызыгааржы кайла-ла шөйлүп чорутканын тайга-сында, ээни-аргада бе, хоу-шадла, агым кемде бе, ол идегелдиг камгалаала.

Н. ГОНЧАРОВ, лейтенант, политиктиг кезек талазы-биле застава началь-нигинч оралакчы.

Ам бо хүнде кызыгааржы болганынча өөрүп, Төрөн чур-тунуун амыктыг кызыгааржы камгалажып турарыга чо-раажажып чор мен. Бо за-става кээрин мурунда сержан-тылар составынч школанын-га чартып чыл дургуунда өө-редиле. Ада кызыгааржынын беаи эрес арга-дургуузын-га, билг-мергежилдиг өөрен-ип алдым. Командирлерим В. П. Якимов, С. С. Валентин бо-ла бири старшина А. Г. Влокин олар менээ каян-даа утундурбас.

Заставанын интернациона-лы коллектив — найралдыг комсомолчу коллектив. Со-циалисттик чарышты Кызыгаар-жынын хүнүге турсааткан. Алаа бистин П. застава да-

йынчы болгаш политиктиг бе-леткел талазы-биле чедикши-ктин болган. Чедикшиктин дөү найралда деп чү-ве ол.

Чыл ажиы үе өөренип, чурт-тап келген заставам — төрөөн сургажылап чораш, заставам чен, эш-өөрүмче чанымсак бээр мен. Шериг хүдээлген доосту-руга чедир санын алдар ар-гыла, Халажы чана берген-иште заставага бисти сактыр кылдыр үлгүлөргө сагыла-чу-румун, дайынчы болгаш поли-тиктин белеткелге чедикши-ктеринч болур бис.

А. ГЕТМАНОВ, дайынчы болгаш политиктиг белет-келдиг тергенин.

БАШТАЙГЫ

ЛУСАКА. (СЭТА). Бүгү-а-фриканын информация агент-линин (ПАНА) баштайгы ме-дээлери — чымчыл эгелдеш Африканын хосталганын хү-нү-биле дакыраашкан болгаш Африка дийин улустарынч хамаарышпас чорук болгаш чангыс эи даш демиселени төгүтүгү чаш арынны ажи-дып турар.

Ону түргүзүр дугайында шиптир 1979 чылда Аалис-Аббаса Африка чурттарынын информация министрлеринч конференциянында хүлөп ал-дыган. Африка чурттарынын боттарынын күжү-биле чыл азылган Африкада болуш-кунар дугайында шынтыг ин-формацияларынч болуп, непер-е-

ДЫННАДЫ

дир соруганы оон мурунга тургускан. Оон уставында би-життинге бола, Пананын дамыткай информацияжы Африканын улустарынч хамаарышпас чорук, чангыс эи болгаш эи-сетка каттышты хамаарышпас чорук болгаш чангыс эи даш демиселени төгүтүгү чаш арынны ажи-дып турар.

Пананын штаб-бажымы Ла-кара, деискээр аайы-биле беш бюролук болур. Муруну

Африка деискээрде информ-ация чыр теш Замбияны на-йымсалажы турар. Бол-на-на, Лесотолан, Малави, Мозамбиктен болгаш, Свези-ленден меделер келтирээр.

МИЛИТАРИЗАСТАШКЫНА УДУР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Оо-жун ожезада АКШ-тын хара-галалык алаазада турар Микронезияга хамаарыштыр ону боулуун шериг хөрүнн талазы-биле шыгалдажып кы-лар чери кылдыр хуудуруп алган Каттышкан Штаттарын политиканы КНО-нун харагал-ал талазы-биле чөвүленинч-ныда болуп эртип турар сес-сияжына шыгыны буруу ша-

вышкыга таварышкан. Маран ортулуктарынч көү-делас төлөөлөжү С. Т. Кру-тун алаа чүв чугаалап тур-а, оокзал демделгенин бола, АКШ-тын Микронезияда бо-тандырып турар милитарист-политиканы чүлге амыг сал-галга эрес, ортулук чурт-такчыларынч келер сал-галыга база ажиылажы болуп турар. Харагалалык алаа-

да туруп турар деискээрин экономика талазы-биле тус-кай дотунаашкынын чедип алыр арганы бээр дугайында бодуну хүдээлгенин күссө-дигден Каттышкан Штаттар сактышты-биле ойталап туруп беген.

Микронезияда Байдал моон сонгаар-даа өскөрлөк чок ар-тар дээрин чугаалажышкын үезинде хары берип турган америк төлөөлөжүнч сөстө-ринден билдиген.

МЕХИКО. (СЭТА). Мексика-нын президентин Мигель де ла Мадрид чакаткы чорууп турары экономикажы ула-нышкынында коңша сүрүтү-дөргүнч халааашкынын ойтур шапкан.

Нувро-Леон штатка саямг палаталарынч национал ажи-ферацияжынын (КОНКАНА-КО) чөвүлө дуралына чүв

ПРЕЗИДЕНТ БУРУУДАТКАН

чугаалап тургаш, экономикага күрүненин башкарыкчы ролю чугаалашпас ужураут айт-ыры-дыр дээрин күрүн баш-талыш мелегээр. Чурттуу та-варынч эртип турар кризис үезинде коңну аш-чөм-биле

ХАНДЫРА СОРУЛГА-БИЛЕ МОНО-ПОЛИКАРГА ПРОДУКТУЛАР ЧА-ЖЫРЫП ТУРАЛАРГА БОЛГаш СПЕ-ЦИАЛИТЛАРГА УДУР ДЕМСЕЛ ТА-ЛААЗЫ-БИЛЕ ЧАКЫР КӨГҮРҮР ДЕМ-ДЕРЛЕР БОТТАНДАР АЛААР ДЭЭРЭН ПРЕЗИДЕНТ ДЕМДЕГЭН.

Чаа үенин кижилери

ОАНЬ АВА

Оань ава хүнүн-не халык эрте турар. Өг-бүлөгө эргелген чөм белеткээр, школаже хөй-мөр олун дээр. Оон соонда бодуну демир «адын» — эр-гирей берген чааг-тергенин хынал көргөштинч орүкч үнү-тер. Ажиллаар чегре чедир шоолуг ирак эрес, дүргөн чо-рууга, каш-ла минута үнер.

Бир каш чүс метр эртекш, сүрүкка арткаар, чөм-биле мен-дигеер, хөй санынч айттырыл-ларга харымлар: «Бичин! Лан кандыг-дыр? Хүнг текенек-мейн тур бе? Хоа эки өөре-нип тур бе?»

Оань — районда сургалыг ки-жи. Мында шоолуг үр-даа эрес, чеди чыл чурттап тур-даа, онч улус билдир, алаа улус ынак. Игуен Тхи Оань — Хошиминде эи эки дээр урул-лар салыны эргелдешти.

Чамаларга оон ажиы хала-дажып — хүнүн-не ол-ла ажил. Ажилга халажыгаар-ларга Оань ава эччосунар, чте мызымынча харымла шавас. Бодуну мергежи-динге ол ынак болгаш чор-гаарылар, ол барык ийн чор-чугам чаштары кижизини турар. Оларын салым-чолу апта-агы болбайт аан. Би-чала-даа кол чүвө бола, чаш-тарын эсүзүл кижилер кылдыр кижизинде деп Оань санап турар. Кижизиндегилер эрте чажылап чорудары чүтүл. Башкылажык ажиында чөргөй беш чыл ажиллаан дуржулажы ол түнелге чедирген.

Урулар салыга ажиллаар-ы-биле Оань он сес харын-ла келген. Бичан ол Ханойга ажиллап турган.

Көдө суураан найымсалага келгеш, чоокта чаш тургусту-ган башкы үчүлүлөгөн кирип алган. Француз элекелер-ден Ханой чүлө 1954 чыл-да хосталган турган. Хөй чыл-дарын дургуунда үргүлчүлөп келген дайынчы соонда рес-публикага хөй-хөй чүлчүлөп эр-дипшес турган, мычала-даа улут кижизинч урулар кы-жажылажыны үндүргөн. Школа ланынч чеглээр чаш-

дар тургузар чеглере кижизинде белеткээр башкы үчүлүлөгөн ажиткан.

Дөскөл чок бичин чаштар баштайгы хүн-риден-не Оаньдан салыммайып барган. Бичан-на чалым кысты ава деп аай бергенер. Шынап-ла дык хөй чаштарынч илерин ол солан — муң-муң кижизин амы-тыны дайын үс-кен. Мында деп болур, кижизинде ажил алаа чаш үлө эрес ол кыс дүмдөмүр азырап өстүрүп келген. Би-чала-даа урулар салымч ажиы программалга чарты-кан; урларынча, санаарын... чаштарын өөредер. Оаньнын эки сөктилдин, ийги авазы апарганын бичин кижилер би-лип алган.

Оаньнын чаштары өзүп, шко-ла дооуп, институттарже ки-рип, ажиллап, улусу армия-нын дайынчылар апарган. Бичала-даа олар баштайгы кижизиндегилер — Оань аваны каян-даа утпастар. Ханойга артып калганын ол кижиге барып ужуражып, өскөр чорупканынча чаага дамыштыр чедикшиктин болгаш ажи-тырышкынын өөрүкүзүн болгаш муңгаралынч илерин тургустурган. Америк дээрбеч-илер найымсалажы кырыне хөй-халажы ооктап башырып турда, Оань бичин чаштар-биле калып дашып районнарже көшкөн. Ол кижиге, оон өөрү-гө хөй-хөй улут-биче ажил-лаар чүдүрүлгө: урулар са-дынга аш-чөм тывары, турум чурттаар бажынар тулары дээр эске-да. Республиканын бичин хамчыларынч салым-чолу, амы-тыны дээр харым-салгалыны ол ханын-биле би-лип чораш.

Шаг-че дүргөн эртип турган. Оаньнын бажына ач дүктөр көстүп келген. Ур маанан тил-дөге ыетман чоңа 1975 чыл-да келген. Чурт дооу-биле кымыл-даа хамаарышпас эр-дипшес болу берген. Бир чыл болганда Оаньнын ашан чурт-тун хосталган муруну тала-зынче ажиллаары-биле чору-

дуккан. Хошиминге чал-чаа ажиттыган урулар салымч ажиткы болуп Оань ава ажилдай берген. Эрги буу-рум үезинде ол чегре урулар албан чеглери чон тур-ган. Бүгү-не чүлүлү кург чед-ден эгелдеш. Бажынч септел-ген, уруларга ойнарактар, өө-редилге понамы, аш-чөм болгаш эске-даа айттырлар хөй-хөй чүдүрүлгөн.

Игуен Тхи Оаньнын дуржу-лажы, билдигерин мында үнө-лээр, хүндүлээр. Оон эргелек-челерин урулар салымч ба-залыга анык кижизиндегилеринч коңкуруу эртекен база таварылга эрес. Коммунист Игуен Тхи Оаньнын чүтүлчүлөп күш-ажылыг беким-биле үнө-лээр, Республиканын хөй ор-дөнерин, медалдары-биле ол шаңчатай. Эи эки шаңдал — чаштарынч өөрүкүлүк хууду-дурларын болгаш аас-кежик, оон кижизиндеп кааны аи-нижеле, эми, агроном, ажил-чы, дайынчы болу бергенеринч хоорай-суурлардан чорут-кан чагалары деп Оань ава санап турар.

В. ХРЕКОВ, СЭТА-нын корр. Хошимин.

ЧОН КАМГАЛАП ТУРАР

МАНАГА. (СЭТА). Гонду-растын шериг бекиттеринч болгаш АКШ-тын ТР-ниң дөткөшкө-биле Никарагуага чуртун кире берген сомосам улуручүлөр эччелгит кеминг үлгүлөткөн кылганын. Нувро-Сетовия департаментинч сон-гу талазынга тус черинч та-раачыларынч бажыкче өөре-дип турган чеди никарагуа башкыларын олар оордан апарганын. Ол халезиленинч-лер сөөлү чүе 40 көдө баш-кыларын араатанынч эсү-биле өлүргөнер, олардан аны 48 башкыны Гондурасте күш-биле ойдашп апарганын.

Национал хосталганын сан-диожу фронтунун Национал ууруугагажыны кесиптүн. Ни-карагуа национал катал тур-густунууларынч чазамынч уу-руг чөвүлөдигин бажыкчы-ым Даниэль Ортеганын меде-лени бола: калыг-даа кем-буруу чок кижилерин өлүрүп, оордан апарып тургаш, сом-осамлар биске ам-даа чангыс эрес улаа жимч-човаланын та-варыштырлар. мында-даа болза никарагуа улусту каян-даа тилеп шыгавтар.

Чугула стратегтиг чер болур, контрреволюционерлер колга ал алмы-биле чангыс эрес улаа штирчүлүп турган Ха-лаа коорайынч маадырлыг кам-галаларынч мурунуга чүв чугаалап тура, сомосам халезиленинчлеринч дөткш турар Рейган администрация-зынын кем-буруулук ролюн ол шиптирлени-биле буруу шап-кан.

Шериг болгаш сан-хөө тала-зы-биле америк мең дугалам-чы тууражы, контрреволюци-онерынч тилдеш чедип улаа калыг-даа бажылажы чок, салымчожу революционеринч бүтү апаргага улус камгалап ту-руп дээрин Д. Ортега мелег-ээр.

Улааланын чурттакчыларынч муруну чоруу эрес-ма-нычлыг чоруктуу үлөгөр-чижээ болу болур.

Хоорайларнын салым-чолу

«АЖЫЛ ЧОК ЧОРУКТУН» НАЙЫСЫЛАЛЫ

Бразилиянын индустриал-дыг төү Сан-Паулу баштай чеге берген кижини улут чаа-гайы, шимчээшкын болгаш дааш-шимээни-биле кайгалар. 12 миллион кичи чурттакчы-лыг коңчу улут бо хоорайга дааш-шимээ каян-даа сок-саас ишкаш сагындарар. От-туг чарлап бижиктер хил хо-нар. Кудумчуларда кинотеат-рлар болгаш барлар орай дү-неге чедир ажиллаар. Эи беким бажынынч кырыне уне бер-геш, талыжыге көргө, хоорайларынч хүрээлэй берген за-водтарынч хоотайларынч иш үнүп турар.

Бланжияда 50 чылдардан эгелет Сан-Паулуа улустур эи шапкыны-биле жегжүп эгел-деш. Хоорайнын мурун-чөи талалыга АКШ болгаш Бар-нын Германиянын «Джиперал моторса», «Форд», «Фольксва-ген» деп автомобиль концер-нери боттарынын филиал-лары ажилчын. Ред-де-Жанейро болгаш Белу-Озистиния де-вискээрине автомобиль ала-буудуулар олар болгаш бар-нын чуртаарынч эске-даа за-

тобуурулгелеринч контроллап турар. Автозаводтар-биле чег-релет Сан-Паулуа димия, электротехника, фармацевтика, чик улустур эсүп келген. Сан-Паулуун «Национал эко-номиканын эзээ», «Бразилия-нын индустриалдыг чүрээ» деп азап турар.

Бн ааа адаанын шы. Нияти национал продуктуун 40 хуу-зун бо хоорай буудуур турар; дараанынч иштен сүзүлөргө, паровозтарга болгаш сооду-чуларга чедир. Кожазы Аргентинанын бүгү буудуур турар продукцияныга ол ден. «Сан-Паулу» — мээр чуртунунч экономикажы депшилгезинин демээ — деп, бо хоорайнын чурттакчызы, инженер-метал-лург Франсиско Ари Суоту чугаалаар. — Барынч чүкте ды-ка хөй кижилер Бразилиянын чурттары чүтү-даа кылбай, көбө кижил, бут-бол ойнап, ка-напалга самбу деп танышын танышпаар, ол-ла улус деп би-лип турар. Оларынч күтүлгө-лөнгө сөөлүгү ол чылаа чурт-тун экономикажы тегжүлдөш билдиртпейн эркен.

Латин Америкада улус бо чуртту «бразил экономиктиг элдеп чорук» херек кырында чартыккан. Бразилия капитал-лигит дегелесин эи сайым-рангай чурттарынын арзында кирген. Эи орктар, ГЭС, чаа хоорайлар, оларынч арзында Бразилия — чурттуу найым-салы туттулган. Бойдуз кур-лааларынч болгаш улут деискээринч талазы-биле Сибирге денээр Амазонканы шингээдиринч планын чазак тургузауп эгелдеш.

Былдыг-даа болза делегейин капиталисттик системанынч багдаткан чурттуу экономик-тиг байдалы эркен чылын олачок суларан. «Бразил экономиктиг элдеп чорукту» тава», элзегин кырында деп чүвени бразилчлер ам-на көрүп каан. Акшынн 100 чок болу бөзүнүнч темпюн 100 чык апарган. Даштыкка өрө 80 млрд. доллар ынак. Уластуру-п амыг хөй ажиыламы сан-залаан Сан-Паулу ажилч чок чорукту» найымсалажы деп ач-ка эркен чылын четкей. Хоорайда «артык кижилеринч са-

ны 700 муң ашкан. Экономик-тиг бергезээшкындеринч уеринин арзанын чазак дилеп, улут хемчээлгит программаларын тургузауп эгелдеш. Экспортту чер болганда алдыларынч көргөн. Даштык саямг харым-лазынч ишкычыларынч чугу-далап твдор.

Совет Эвилели-биле салым-экономикажы калы ажилла-жылааны чорудары иделелгит деп чүвени ийлип, бо талазы-биле Бразилияда со

ТОЖУНУН ХЕРЭЭЖЕННЕРИ

МАП 28-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
8.00 — «Уч» — 8.40 — Эртеги
гимнастика, 8.55 — «Бир өвөс
кадык болуксазын» (Күр-
културжурларга сүмөл), 9.05 —
Дамырактар, 9.35 — «Спорт-
лотонун» 22-ги тиражи, 9.45 —
Ала-пелер, салгере, 10.15 —
Аймак чок шимчээшкни, 10.45 —
«Чалымдарыңа чогаалдыла-
лары», 11.10 — Чүпү номчуу-
руз? 11.55 — «Ян Пола ыр-
лап тур», Фильм-концерт, 12.25 —
«Киж», Чер, Эртемчей, 13.10 —
Орус музей, «Совет уран чуруга», 13.45 — И. Брамс, Ийн хоралдыг
преподиялар, 13.55 — Бөгү делегейде, 14.10 —
Документалдыг телефильм
баштайгы көргүзү, «Ирак-
ли Абшидзе», 15.05 — «Че-
лээн», Улус чогаалдыла-
лары, дугайдыг телепрограм-
маларынч У. дегер фестивалы-
ны, Песем Араб Республикасы-
нын уран чүтүл, 15.35 — По-
литиктиг таймаларыкты Л. А. Вои-
несскийнин боссады, 16.05 — «Дирек-
визиталар амылдары», 17.05 — «9-у-
студия», 18.05 — Мультифильм-
пер, 18.45—19.00 — Чалсар, 19.00 — Бөгү — Кызыгааржы-
нын хуни, СССР-нин КАЧК-
нын Кызыгаар шергаларинин
политиктиг эргелдигини началь-
нын генерал-майор В. С. Ива-
невтин чүгүзү, 19.15 — «Кызы-
гаар дугайдыг ыры», 21.00 —
«Уч», 21.35 — «Аллаш балык-
чыга», Телевизор, 22.40 —
«Билингир-даа болза, бузу-
ренич эвес», Кинокасырларга,
23.30—23.50 — Телемалары,
МОСКВАДАН

ТЫВАМ САРЛЫ

Өске черге сарлык көргөш,
Төрөн черим сакты бердим.
Өлө-була өөр-өпөр
Дектур сында ойттап чорлар,
Чөпкөк баштыг хаактар дег,
Шөлөзүн чагай куудуруктуг,
Шевер, сүвүр мыйыстардыг,
Селбер-селбер чокпак чейдиг,
Дужааш кырма менче
кайгаан,
Думчуктары киртилешкен
Чарыгаскан хереп турар
Сарыктарынч чарыкчын аар!
Кавказ даанда тыва уксаа
Ижиге-де берип-тирлер,
Хары чер деп өскөдөзүн
Инектерим чаптап тур мен,
Тыва кадай думчуун сыккан
Дымдыргай семдер сарык
Кавказ сымин кааптар чор,
Харын ычпак оорун тур мен!
Кара-чаев — каада апак
Кадыр ийден уткуп келди,
Алар-мелди созуштувус,
Аал-чурттуу хоорештинис.
— Монгүн-Тайга сарык-дыр
Бөдүүн ирей хөөрей-дир —
Малын дораан талып кааптар
Магалынын, огулун — дидир,
— Ала-була бызаларын

«Тожунун херэеженнери» деп эгеинг чүүа бо чыдады
март айда «Социалистическая индустрия» солууга үн-
ген. Ол солуунуң тускай корреспондентки Л. Лукьяно-
ваным бижээн чүүлүн очулдурга, «Шын» солууга
парлаарын Тожунун бөлүк херэеженнери дилээннер.
Оларнын дилээн хандырымы-биле ук чүүлүд бөгүн
парлаар-дыр биз.

— А капчап черде ачыч
апаар чүвөл? — деп, ындаг бө-
дүүн айттырды-биле чугаалажып
орган кижини элдесиндирин-
кен мен. Ол үр-ле ыт чок
олурга, оон соонда шала ху-
мүрүл аарак: — Институт-
ка-даа, техникумга-даа, ПТУ-
га-даа өөртелес чүвө ыйнаан —
дээш, оон ширини-биле: — Ала-
мергежил херек. Ол ышкан
онза хандыкчыларды күс-
чүткүд херек болгай — деп,
чугаалады. — Бистин Аппавис-
ты ап көрээл, ыччанга: «Ду-
несерде уауу ындавас-тыр
мен, Алексанит, тайга кел-
диртип турар-дыр, диничер
дүш-дүлүмгө кирер аларды —
деп, хомулар болду чоп». Ол
профессионал эвес, бөдүүн ач-
кы кижиле болгай.

(Тожунун анымыр-үлестир
кооперативинин директору
В. Соколов-биле чугаалады.)

Мен Тожуа орус херэежен
— Курстрахтин бухгалтери
Анна Илюкентьевна Скобе-
ваным адын эн-не баштай ыч-
тар диничер мен. Ыччалза-
даа баштай Тожунун дугайды-
да чугаалап берейн.

Тожуа барбаан кижиле Тыва-
нын көрбөз — деп, Тыва
АССР-нин соңгу тайга-сынын
районунун, оон кайтамчыгыг
каас-чараш черинин чуртта-
чылары — тожулар мыта ди-
жир.

— Суртун кижиле кылаштар
куудуларын дыйтан алгел
калбак мыйтар-биле чалып
каа. Чаа-чаа бажынар са-
рык-кызыл апарган тургулаар.
Ужурашкан кижилер бот-бот-
тарынга ыяап-ла мергеил мен-

гиртайкы берген ышкан са-
гылдырдып келген. Шала ыч-
типпел келгенде, оон ажал-
даар черинче далаш-биле чо-
рутуп.

Скобевага Курстрахтин
инспекциясына, ыччалза-даа
ажыл хуни доосту бергенде,
херим аксынга ужуражы бер-
ген мен. Таныжып алгаш, тро-
туарым калбак ыштарынны
кыры-биле чорутувус. Мүн
кады чоразым шала-ла муң-
гаргай, ыт чок чору. Илээ
аары берген чүвө бооп-тур,
эмчилер ыметтинмес-тир, со-
гар апаар чалавас дээрнер.

— Суртун мында-хааа чырт-
кылар угу-угу, чайынаан
сидыстар херэинге шала
бүдүртүлүш, мырына-ла
планетарийде ышкан кыла-
кестр, чүлө буттар алаан-
ла хар ыштыр кыжыраар болду.
Херим аксынга бисти Анна
Илюкентьевна апаар, со-
лоо ажалдыны Владимир
Мартынович уткуп алган. Ол
база-ла дүвүрүн тур: элек-
триктер чырыкты өжүрүп ка-
дылар. Ыштарын кезип каап-
тас болунаары, — улазына-
га шалтыктаар-дыр дээн бол-
дулар.

Анна тургаш, чапчатына-ла
берген:

— Кезип кааптар деп кая-
чары ол! Чугаалаары-ла бе-
дөл! Бичин-даа бодалар чүвези
чоктар-дыр көрөм: ол ыштар-
нын кая чып иштинде өстүрүп
келдиңиз, алаашты калгас-
ла шак иштинде өскөр каал-
ла каай! — дээш, ол оожургай
берген, ары-силли аажок, си-
биржи бэу-биле дегем, белик
чаа кырынга илдин ужул-
шаан: Володя, инек калды-
дыр! — деп айттырды.

— Салып берген чүвөмнү дө-
гөре чиптер-ле чорду.

— Шынап-ла бе! — дээш, Ан-
на улуг тынган ышкан болду.
Эктинден чүк дүжүр октап-
кан ышкан, оон сыны хөн-

дүрлү берген. А оон арынын
хүлүмдүрү чуга-даа чокка
көстүп турган.

Ол кезжэ бистер амадангы
аш-чөмүн чип, лаалар чы-
рынга үр-ле чугаалашкан бис.

— Тайгаже алгаш чоруур
дээш белеткеп алган болбазык
мен бе, ыччалза-даа айнаар
арга чок болганым ол-дур
ийин: ажалдаар черим сал-
байн барган — деп, бажың ээ-
ли таймаларды.

Ол тайга-сында суурга чан-
чыгып калганы электоратка
орунга орус суугу-биле аш-
чөм чаймалдыр, столдан апаа
чедир, дедир-даа анык-чалы-
мында ышкан, калпаккай ма-
нып турду. Калбак-пашта ор-
гу черлерин хемеринде чок ба-
лык дымартайдыр бажырт-
тып, чагай чыдап бажып иш-
тинге таралып турган. Стол
кырынга кыш-кулаа айрал-
кызыл апарган көстүп келген,
ак хар дө, семис-семис, ду-
заан мөөгүлери кижини
чиксээрин чүү дээр.

— Дүжүт калдыг-даа багай
болза, кыш-кулаа болгаш мөө-
гүлөр чок кыштар эвес бис,
ол чагыстап-даа тургаш бол-
за, чымыл аар кижиле — деп,
Владимир Мартынович ка-
дайын уучке бажып чайгаш,
чоргаар чугаалаан.

Электронтка, телевизор,
холодильник болгаш эжик ча-
нында тургузуп каан ылаос-
биле хожо алааларын хып ту-
рары көргө, тоолда, дүште-
даа ышкан кыдыр сагылды-
рар.

Ол холодильниктен алааза-
да сүтү, сметаны, ала-аржы-
ны, ак-саржыны, эгтер каш-
пагай конугу уткуп келген.
Олар урелбени дээш чирбей-
ден аргаар барбага суукаш,
дашкар, үндөр берген. Мүн
көрүп орамынын эскерип
каа:

— Ийет, шупту бистин бот-
тарынмын белеткеп алган

ай-чөмө-чөм-тир ийн. Бис-
тинде өг-бүлө бүрүзү ыччаар
чурттап турар — шуптузу ду-
залал ажал-агымаларыг. Бо
черинд хөрүзүн семис, ыччал-
за-даа ханы эвес. Хүтүк-биле
бичин базарга-ла четир, оон
иңай хая-лаш боор чүвө. Бис-
ти Тожуусту эртемденер
иделет чок чер ажалынын зо-
лазы деп апаа кааннар. А
бистер илээргэ бис — помидор-
ларын, огурецтерин, арбуз-
тарын плекка алаанга өстүрүп
алыр-дыр-ла бис. Хүн бисте
четир болду ийн.

Ай сонгаан чырып турган.
Оон херелден ийкеп, азы
бажың ээини кылажындап
чүвө ийкеп, алааларын отта-
рып ийкесип берген. Телевизор
кырынга төгүлген лаа үзү ка-
рак чажы ышкан кылаалар.
Лаалар болгаш телевизор, Тай-
га-сын черде кара чалгас суур
тускай аэродромуг. Дүңгү
Тожу дээр, утукдурган чер,
национал кыдыг-кызыгаар
оран бооп турган. Бөгүн —
Совет эрге-чагырганын-ла бер-
гени бүгү чүдөлдөргү район
төүү апарган.

Анна Илюкентьевна лаалар-
дыг кезжэин сактышыкны кы-
лыры-биле ыччаар эрттирген.
(Улаңчымы дараалында үнер).

ШЫН ТЫПКАННАР

№ 118 «Шында» К. Бегзи-
лин тургускан кроссвордун
Тамдыла Хову-Аксанын № 2
ортумак школазынын өөр-
пикчилери Сорбжа Ооржак,

Эрзинде «Нарын» суурнуң
недээ Култура бажыңында
уран чүүлөгө хандыкчылыг
бот-тыынгыр артистер эвээш
эвес. Ында аныктар-даа,
хоочуннар-даа аны-буру те-
малыг концерттерин, кыска
шилерни чонга баралгадып
туралар. Оларнын аразында
Маадыр-ие, экин сестрззы
Иладия Сандан, Тыва АССР-
нин школарынын алдарлыг
башкызы Бичин-Уруг Кыргыс,
башкылар Анна Балган, Орус-
оол Сунтермаа, тулугуу Влади-
мир Чудепен, чолалчы Назым
Ширме, механизатор Виттор
Бажов, экин Алдын-кыс Ду-
геп болгаш оон-даа өскелер
чонунуң културлуг дышта-
нылгасын организастаарыга
идеппейлиг кирипип тура-
лар.

ЧУРУКТА: херэеженнер
ансамблин күөсүлде үзүндө.
В. КАРА-САЛДЫН фотоу.

Моол аас чогаалындаан
ШАРЫ БОЛГАШ ЧЕДИ БӨРҮ

Эзенин эргелг, ажалын
шарызы чуртап чоран. Чая-
гы, чымшитыг ажал-иптен
хосталган шары, чөмгөр ок-
туг оларларынч күүсээр чайын
оытпап чоруп бээр, а башкы
хар чапканда, өздөңгө ээл
күр турган-даа чүвөс иргин.
Эзенин апаа ылаа халчок,
чүңү-даа харамамыс чоран.
Бир каптап хар чапкан, со-
гу халчок кынып келген.
«Шарым ээл чаптып келген
боор» кылдыр болдаш, ээзи
өөнтөн ууң кээп, ынай-бээр

алган, солагай талаа хана
базында шарызы бо турган.
А оон аргында чеди бөрү
азыг-айжын шалтыттыгы,
чылганган олуруп турлар эвес-
ле.

Ээзи сери кырында дүргөн
дүшкөт, нинти улуг кажан-
ның эжнин барып халгаш, так
дээткен кааш, каптап кээп сери
кырынге үнгөш, бөрүлөрин че-
делдирин бооп алган. Чеди
бөрү кези артынчактыг ээ,
эргелг, ажалын шарызын
сүрүп алгаш, ыры-шоорлуг аа-
лынга чедип кээп, амыр-шалын
чурттап чоруп барып-тыр оо.
«Новосты Монголии» со-
лундан.

ДАГДЫНЫКЧЫ

Цехке ажаллап кирип ту-
рунда чүвө. Мастер менн элээн
вазы дөүлү берген, калчаны-
маар акыгыз хүлээлди тура:
— Сени ажал-ипше өөрдир
дагдыныкчын бо-дур. Чок дээш
токар-ла болгай. Башкын аа-
йындаан эртпей, эки ажалда —
дээш.

Самбалович, шынап-ла, тер-
генин токарларын бирээш
кижи. Цехке кирген эң нарын
чагыларын ол күөсөдир. Оон
станогунун чанмынан демир
чөгүзү үстүр эвес.

Өөренип эгелээн баштайгы
дүңүмдө-ле Самбалович менн
айбылаар:

— Цегивас ужулда ижер
сукунуңуң автомат бар. Үш
дир шилдиг долдуру оон аксып
эждел шүвө. Дүш соонда чы-
лай берген сууну төпкөп,
бөз-ла долдуру аксып каар
сеп, кезжэеим.

Он шак ажа берген. Самба-

сыгты, шерги, Ондар, ачыл-
арки, кула, эгээ, роза, дола-
на, тире, араа, кара, анай,
донор, дөзгө, Ырбан, шанаж;
(ууң дургаар): кезиж, сир,
сээк, танк, тоол, КаМАЗ, ча-
далган, ээжик, нилдир, угаан,
арбай, эйт, апа, илбек, алаан,
арга, адим, арыс, адыг деп
шып тыпкан.

хоорайжыгашка пиво сада
бергенде, Самбаловичке ону
садып эжкен бээрин санава-
ка, кылды ажалын-на бо ийн.

Өөреникчилеп кирге-ле ай
аштым. Дагдыныкчымнын ста-
ногун чүлүгүрден башка, ону
чангыс-даа ажалдадып көр-
бөз мен.

Дүш цехке бүдүрүгө хура-
лы болган. Даргалар оон:
— Чаа өөреникчи кайи хире
ажылдап тур, Самбалович —
дээрнер.

— Дийнзигири, кашпагайы
аажок оол-дур. Көр-даа си-
лер тулган токар оон үнер
эвесне! — диди.

Дагдыныкчымнын ол чуга-
аын диннааш, өске ажалга ки-
рип өөренип алаа чүл диги-
лээр болалым баштан ары
берди. Амызында чангыс
эзирлал чондурп бибезимде-
даа, чоорту шынап-ла багай
эвес токар болуксаан күзелим
улам хайныга берген.

АРЫ БИЛЕШАРТЫЛАА

Чалдыр шурааш, Шартылаажык
Саарыкы дүже берген.
Ары ону көрө сал-ла.
Ам-тыптын камгалап каан.

Халап-аймыл эрте бээрге,
Кажар Шартылаа боданып-тыр:
«Ары мени камгалады...»

Амытага ону чарап, бодун мактап.
Оон туржук орпун неген

Ол дег шүттүг чүвө кайлаа?
Өбөдөн-дир мен. Ол-ла-дыр-ла!
Өскөлөргө өрелг бооп артын чоорул!»

Шартылаажык ыччаар бодааш,
Чарыттынып эгелен-тир:

«Канчаарың ол, тешек Ары?»
Хамык балык хоя берди!
Өгөр балык шүрүр аар дээш,
Өгөргөзөн сугке киралым...»

Ары ындаг тешек эвес.
Амыласты дораан билген:
«Сугда балык ам-даа бар-дыр
Талыгы эки балыкта!» — дөш,
Шартылааны
Дагын сугке шыдалаан.

Чүү-даа чүвө ажимын хараар,
Чүү-даа чүвө кара бодаар,
Чүдөк чалыгы Шартылаалар
Шүттүг-ле, чованчыг-ла.

1983 чылдың май 28—29
хүннеринде
«ЕНЕСЕЙ» КБ
Май 28-те Дискотека. Эге-
лээр 20 шак.
ПАРТЫН НОГААН ТЕАТРЫ
Май 28-те — профхөө-
редилгенин ыры болгаш та-
ны ансамблин концерт.
Эгелээр — 14 шак.
Май 29-та — Кызыгаар-
жынын хуңуге холбаштыр
кызыгаар шергаларинин хо-
очунары, дайынчы болгаш
политиктиг белеткедиги тер-
гилерин-биле дыштанчыкы-
ларын ужуражышыкны,
Концерт. Эгелээр — 14 шак.
ПАРТЫН СПОРТ ШӨЛД-
РИНГЕ
Май 28-те — Волейболга
хоорайын 1-ги чери таш
мартылаа. Эгелээр: май 28-
те — 15 шак, май 29-та —
11 шакта.
«ХУРЕШ» болгаш «СОВЕТ
ТЫВАНЫН 5 ЧЫЛЫ» СТА-
ДИОННАР
Май 28—29-та — Тыва
АССР-нин спорттун национал
хөспөлдөргө спартакиадазы.
Эгелээр — 10 шак.
РФСР-нин тыва хөспөкө
чемпионаты. Эгелээр 10 шак.
Май 26-дан 29-га чедир
«Динамо» спорт нинтидиги-
нин Сибирь болгаш Ираклик
Чөөн чүк зоналарынын ча-
лааныга бирги чери дээш
магылдаалар. Эгелээр — 11
шак
ЛЫНТАНЫР ХҮН ШТАВЫ